

3. Пелех Ю. Цінності і смисл як інтерпретація педагогічно сущого / Ю. Пелех // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – С. 21-29.

Олена СУШКО

САМООСВІТА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ЯК САМОЦІННІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Науково-технічний прогрес ХХІ століття зумовлює активний розвиток гуманізації й технологізації виробничого процесу, що вимагає удосконалення механізмів підготовки конкурентоспроможних та компетентних фахівців.

Державна політика у сфері вищої професійної освіти визначає основні пріоритети її подальшого розвитку. Доступність, якість, варіативність, інноваційність, орієнтація на особистість студента, врахування його професійних інтересів і потреб є визначальними характеристиками розвиваючого потенціалу вищої професійної освіти сьогодні.

В умовах трансформації соціально-економічної й культурно-політичної ситуації в світі професійна діяльність учителя супроводжується змінами в особистісно-професійному зростанні: самоосвіта і самовдосконалення виступають чинниками розвитку педагогічної спрямованості, професійної компетентності та соціально-особистісної зрілості. Невід'ємною складовою самоцінності професійного розвитку вчителя виступає самоосвіта як умова творчо-професійної самореалізації.

Професійна діяльність учителя історії має високу соціальну значущість в процесі формування національної свідомості та духовно-моральної культури учнів. Вчитель історії є носієм державницьких ідей, громадянської зрілості, національної й загальнолюдської моралі. Розвиток професійної майстерності вчителя історії відбувається на основі систематичної праці над собою, свідомої діяльності над удосконаленням власної особистості як фахівця. При цьому процес самоосвіти надає можливість бачити та креативно вирішувати професійні проблеми й одночасно формувати в учнів важливу потребу розвитку людини третього тисячоліття – навчатися протягом життя.

У зв'язку зі зміною вимог до якості професійної підготовки вчителя історії, активізується інтерес учених і педагогів-практиків до питання професійної самоосвіти, що є особливо цінним в контексті професійного успіху. Самоосвіта стає основою саморозвитку та професіоналізму, результативної праці вчителя, сприяє професійній адаптації та вдосконаленню методичної компетентності.

Аналіз наукових праць дослідників показує, що загальні проблеми професійного розвитку та самоосвіти майбутнього вчителя вивчали: І. Зязюн, Л. Калініна, О. Кучерявий, Л. Мітіна, Н. Мукан, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Сластьонін, Т. Сорочан, О. Сухомлинська, О. Топузов, Л. Хомич та ін.; питання професіограми сучасного вчителя історії, процес його самовдосконалення досліджували Т. Бабенко, К. Баханов, О. Ганжа, А. Єрмоленко, Ф. Левітас, Т. Скрябіна, В. Снагощенко, Л. Яновська та ін.

Мета нашого наукового пошуку полягає у розкритті самоосвіти майбутнього вчителя історії як самоцінності професійного розвитку.

Професійний розвиток розглядається у педагогічній науці як процес інтеграції зовнішньої професійної підготовки і внутрішнього особистісного становлення людини. Зовнішня підготовка включає зміст, форми, схеми професійної діяльності, а внутрішня забезпечує реалізацію особистісного смислу професійного розвитку. На єдність професійного й особистісного розвитку вказує Л. Мітіна: «в основі професійного та особистісного розвитку лежить принцип саморозвитку, який детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність у предмет практичного перетворення, що приводить до вищої форми життєдіяльності людини – творчої самореалізації у професії» [3, с. 10].

Структуру професійного саморозвитку особистості складають зовнішні умови та внутрішні здібності (потреба у самопізнанні, розумінні власних цілей, дій, вчинків). Важливим для професійного розвитку вчителя є уміння в процесі взаємодії з іншими учасниками педагогічного процесу знаходити умови для власного саморозвитку, оцінювати наслідки впливу на учнів, здійснювати ціннісно-змістовне спілкування.

Сутність професійного розвитку вчителя історії полягає у вмінні підібрати індивідуальний стиль викладання, що в свою чергу призводить до зміни професійних якостей. Оптимальне поєднання індивідуального стилю із почуттям особистої відповідальності за результати своєї діяльності є умовою професійної компетентності вчителя. Визначним аспектом професійного розвитку вчителя історії виступає його інноваційна діяльність, яка забезпечує зростання інформативності процесу вивчення історії. Вчитель історії – це людина, що здатна побудувати траєкторію та визначити хід свого особистісного професійного розвитку, пов'язаного із самовизначенням у системі цінностей педагогічної діяльності [1].

Змістовно-порівняльний аналіз наукових праць Т. Бабенко, П. Баранова, К. Баханова, А. Єрмоленко, Ф. Левітас, Л. Яновської показує, що важливим в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя історії є розвиток наступних умінь: діагностики й оцінки професійних індивідуальних особливостей, самостійності й ініціативності в плануванні професійної діяльності, корекції педагогічної діяльності відповідно змінних умов педагогічної ситуації, визначення алгоритму досягнення успіху при моделюванні різних виховуючих ситуацій, здійснення цілеспрямованого впливу на особистість учня.

Для формування високого рівня саморозвитку у професійній діяльності майбутній вчитель історії повинен володіти навичками самоосвіти.

Вивчення основних підходів до трактування поняття «самоосвіта» свідчить про те, що вчені визначають його сутність на різних засадах. Зокрема, О. Гура, І. Зязюн, Н. Кічук розглядають самоосвіту як вид діяльності у професійній підготовці. І. Белецька, О. Мішутіна як спосіб оволодіння інформацією та знаннями. І. Сидоренко виділяє три загальні підходи до розуміння поняття самоосвіти: самоосвіта як процес підвищення ефективності професійної діяльності; як самостійна робота, спрямована на самопізнання; як форма та засіб пізнавальної діяльності.

Слід згадати видатних педагогів XIX століття, які у своїх працях приділяли увагу самоосвіті вчителя. Так, О. Духнович у своїй праці «Народна педагогія» зазначає, що «тому, хто бажає бути вчителем, по-перше, потрібно самому вчитися». Видатний німецький педагог А. Дістервег надавав велике значення самоосвіті вчителя «без прагнення до науки вчитель неминуче підпадає під владу трьох педагогічних демонів: механічності, рутинності, банальності. Він дерев'яніє, кам'яніє, опускається». О. Сухомлинський стверджує: «Через три-п'ять років після закінчення вузу вчитель повинен знати в три, у п'ять, у десять разів більше, ніж знав у перший рік своєї роботи. Якщо цього немає, учні будуть приречені на нудне зубріння й отупіння» [2].

Розвиток проблеми самоосвіти знайшов своє відображення і в працях сучасних українських вчених. В. Огнев'юк наголошує, що важливе місце в діяльності вчителя посідає його власне розуміння необхідності та готовності до безперервної самоосвіти, прагнення до постійного збагачення знань та вміння використовувати ці знання. Питання педагогічної майстерності та самоосвіти частково розкриває С. Гончаренко. На його думку, серед критеріїв педагогічної майстерності виділяється професійний розвиток вчителя. Проблема самоосвіти завжди посідала чинне місце в дослідженнях видатних вчених-педагогів різних поколінь. Але на нашу думку, сьогодні дана проблема актуальна як ніколи.

Отже, самоосвіта вчителя є унікальним процесом становлення й розвитку його професійної самосвідомості, формування креативності у професійній діяльності, показником професійно-інформативної компетентності.

Вивчення наукових публікацій дозволило нам визначити, що однією з провідних умов самоосвіти вчителя історії є критичне мислення. Критичне мислення характеризується набуттям навичок і вмінь, що дозволяють проводити аналіз усіх доступних джерел інформації з певної проблеми, робити висновки та аргументовано обстоювати їх. Цей процес дозволяє всебічно розглядати дискусійні питання, дотримуючись третьої або нейтральної сторони, синтезувати отриману інформацію та вміло нею оперувати.

Відзначимо, що науково-дослідна робота майбутнього вчителя є різновидом професійної самоосвіти, на чому, зокрема, акцентують О. Акімова, О. Кузнецова. Н. Кічук, В. Крижко: вченими доведено, що професійна самоосвіта – це вибір стратегії і тактики професійної діяльності педагога.

Сучасне покоління дітей живе у світі активної «діджиталізації» та глобалізації. У зв'язку з цим, формування та розвиток цифрової компетентності вчителів є однією з найважливіших проблем у сфері навчання [4]. Професія вчителя, особливо в наш час, схильна до змін: відбуваються зміни в суспільстві, з'являються нові технології. Володіння інноваційними технологіями забезпечує педагогу нові умови розвитку, розширює професійне середовище, дає змогу орієнтуватися в інформаційному просторі, а головне дозволяє поширювати й використовувати нові технології у ході навчання та заохочувати до них дітей.

Таким чином, самоосвіта майбутнього вчителя історії виступає невід'ємною складовою професійно-педагогічної діяльності. Провідною умовою самоосвіти вчителя виступає розвиток критичного мислення, що визначає напрями інноваційного розвитку його особистості.

Список використаної літератури

1. Єрмоленко А. Професіограма й професійний портрет сучасного вчителя історії / Анатолій Єрмоленко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2015. – №124. – С. 78-81.
2. Мартинець Л. Педагогічний зміст професійного розвитку вчителів / Лілія Мартинець. // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – 2017. – С. 103-107.
3. Митина Л. М. Психологія личностно-професійного розвитку суб'єктів образования / Л. М. Митина. – СПб.: Нестор-История, 2014. – 376 с.
4. Харківська А. Формування та розвиток цифрової компетентності педагога в системі навчання впродовж життя-вимога часу / Алла Харківська // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2020. – №66. – С. 98-105.

Ірина КРАВЦОВА

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі трансформації суспільства в Україні, зміни суспільної форми всіх соціальних інститутів розвиток університетської освіти спрямований на підтримку високої якості підготовки фахівців, що ґрунтується на органічному поєднанні освітньої, науково-дослідної, виховної та громадської діяльності викладачів і студентів. Університет, як центр культури, знань і досліджень, виступає індикатором інтелектуального рівня розвитку міста, регіону, держави в цілому.

Початок ХХІ століття характеризується швидким темпом зростання інформації, наукових знань, інновацій, якісно нових технологій. Перед університетською освітою постає питання підвищення престижу і конкурентоспроможності молоді людини,